

O'ZBEKISTONDA BIZNES MOLIVASI METODOLOGIK ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Toshpo'latov Murodulla Sobirjon o'g'li

TDIU dotsenti v.b., PhD

Annotatsiya

Tezisdagi O'zbekistonda biznes moliyasining metodologik asoslarini takomillashtirish zaruriyati yoritilgan. Aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy boshqaruvning samaradorligi, investitsion jozibadorlikni oshirish, kapital tuzilmasini optimallashtirish kabi masalalar tahlil qilingan. Moliyaviy qarorlarni qabul qilishda klassik va zamonaviy nazariy modellarning kombinatsiyasi, raqamli texnologiyalar va ESG yondashuvlarining roli alohida ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: biznes moliyasi, kapital tuzilmasi, moliyaviy boshqaruv, investitsion jozibadorlik, ESG, raqamli texnologiyalar.

Аннотация

В тезисе раскрыта необходимость совершенствования методологических основ бизнес-финансов в Узбекистане. Рассмотрены вопросы повышения эффективности финансового управления, оптимизации капитала и инвестиционной привлекательности акционерных обществ. Подчеркивается значимость интеграции классических моделей, цифровых технологий и ESG-подходов в финансовое планирование.

Ключевые слова: бизнес-финансы, структура капитала, финансовое управление, инвестиционная привлекательность, ESG, цифровые технологии.

Abstract

The thesis highlights the need to improve the methodological foundations of business finance in Uzbekistan. It addresses issues such as enhancing financial management efficiency, optimizing capital structure, and increasing the investment appeal of joint-stock companies. The integration of classical models, digital technologies, and ESG approaches is emphasized as key to financial decision-making.

Keywords: business finance, capital structure, financial management, investment attractiveness, ESG, digital technologies.

So'nggi yillarda O'zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiya qilish jarayonida aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatining samaradorligi va barqarorligini ta'minlash dolzarb vazifaga aylandi. Mamlakatda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning muvaffaqiyati, asosan, korporativ boshqaruv tizimining mukammalligi va moliyaviy barqarorlik darajasiga bog'liq. Shu bois, biznes moliyasi metodologiyasini takomillashtirish bugungi kundagi ustuvor vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish, kapital tarkibini optimallashtirish va risklarni samarali boshqarish korxonalarning uzoq muddatli rivojlanishini ta'minlaydi. Bundan tashqari, xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik, zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etish va innovatsion yondashuvlarni qo'llash ham alohida ahamiyatga ega. Aksiyadorlik jamiyatlari barqarorligining oshishi nafaqat iqtisodiy o'sish, balki jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash omili sifatida ham ko'rilmogda. Shu

sababli, ushbu tadqiqotda biznes moliyasining metodologik asoslari keng qamrovli tahlil qilinadi.

Globallashuv va xalqaro moliya bozorlariga integratsiya jarayonlari O'zbekiston iqtisodiyoti oldiga yangi vazifalarni qo'yimoqda. Ayniqsa, xalqaro kapital oqimlarini jalb etish, korporativ sektorning investitsion jozibadorligini oshirish hamda milliy kapital bozorini rivojlantirish dolzarb masalaga aylandi. Shu nuqtai nazardan, aksiyadorlik jamiyatlarida biznes moliyasini takomillashtirish orqali korxonalarining investitsion salohiyatini oshirish zaruriyati tug'ildi. O'zbekiston hukumati tomonidan qabul qilinayotgan strategik dasturlar, xususan, "2022–2026 yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi" ham bu boradagi islohotlarning muhimligini ta'kidlamoqda¹. Kapital bozoridagi faoliyatning kengayishi, qimmatli qog'ozlar bozorida ishtirokchilar sonining ko'payishi ham moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun muhim sharoit yaratadi. Shu bilan birga, moliyaviy boshqaruvning xalqaro standartlarga moslashtirilishi ham iqtisodiy islohotlarning barqarorligini oshiradi.

Bugungi kunda aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatining barqarorligi va investitsion jozibadorligini ta'minlashda biznes moliyasini takomillashtirish alohida ahamiyat kasb etmoqda. Bozor iqtisodiyoti sharoitida kapitalning erkin aylanishi, moliya resurslaridan samarali foydalanish va ularni investitsion loyihalarga yo'naltirish aksiyadorlik jamiyatlarining uzoq muddatli rivojlanishida hal qiluvchi o'rin tutadi. Shu sababli biznes moliyasi metodologiyasini yangicha yondashuvlar asosida takomillashtirish zarurati ortib bormoqda.

Biznes moliyasi tushunchasi keng ma'noda korxonalar faoliyatining moliyaviy jihatlarini tartibga soluvchi ilmiy-amaliy tizim sifatida talqin qilinadi. Uning mazmunida korxonaning ishlab chiqarish, tijorat va xizmat ko'rsatish faoliyatini moliyaviy jihatdan ta'minlash, foyda olish va kapital qiymatini oshirish vazifalari mujassamdir. Mazkur tushuncha moliyaviy menejment, investitsion tahlil, risklarni boshqarish, dividend siyosati hamda kapital bozorlarida faoliyat yuritishni o'z ichiga oladi. Shuningdek, biznes moliyasi korporativ boshqaruv bilan chambarchas bog'liq bo'lib, aksiyadorlar, menejerlar va boshqa manfaatdor tomonlar o'rtasidagi munosabatlarni muvofiqlashtiradi. Moliyaviy qarorlarning oqilona qabul qilinishi korxonaning qiymatini oshiradi, aksiyadorlarning manfaatlarini himoya qiladi va yangi investorlarni jalb etish imkonini yaratadi. Shu jihatdan biznes moliyasi nafaqat korxona ichki iqtisodiy jarayonlarini, balki milliy kapital bozorlarining barqarorligini ham bevosita shakllantiruvchi mexanizm hisoblanadi.

Moliyaviy boshqaruvning nazariy modellari va biznes moliyasi metodologik asoslarini takomillashtirish bugungi kunda korporativ boshqaruv samaradorligini oshirishning eng muhim yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Klassik va neoklassik modellarda kapitalni jalb qilish va taqsimlashga asosiy e'tibor qaratilgan bo'lsa, zamonaviy yondashuvlarda risk va rentabellik muvozanatini ta'minlash, manfaatdor tomonlar manfaatlarini uyg'unlashtirish hamda korporativ qiymatni maksimallashtirish ustuvor ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, agentlik nazariyasi

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining.2022 yil 28-fevral PF-60-son "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" Farmoni, <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>

doirasida aksiyadorlar va menejerlar manfaatlarini moslashtirish mexanizmlari, stakeholderlar modeli asosida esa barcha manfaatdor tomonlarning manfaatlarini hisobga olish zarurligi ta'kidlanadi. Biznes moliyasining metodologik asoslarini takomillashtirish jarayonida kapital qiymatini baholashning klassik usullari bilan bir qatorda ESG omillarini hisobga oluvchi yangi yondashuvlardan foydalanish zaruriyati ortib bormoqda. Pul oqimlarini boshqarishda NPV va IRR kabi ko'rsatkichlar bilan cheklanib qolmay, ssenariy tahlillari va stress-testlar orqali barqarorlikni chuqurroq aniqlash samarador natijalar beradi. Raqamli texnologiyalar va "fintech" vositalarining keng joriy etilishi esa biznes moliyasida tezkor qarorlar qabul qilish imkonini yaratmoqda. Shu jihatdan, nazariy modellarning amaliyotga moslashtirilishi va metodologik asoslarning modernizatsiya qilinishi biznes moliyasining barqaror rivojlanishiga zamin yaratadi.

1-Jadval

Moliyaviy boshqaruvning nazariy modellari¹

Model turi	Asosiy mazmuni	Afzalliklari	Cheklovlari
Klassik model	Moliyaviy resurslarni oddiy boshqarish	Soddaligi, tushunariligi	Risklarni hisobga olmaydi
Neoklassik model	Kapital tuzilmasi va investitsion qarorlar	Barqarorlik va balansni ta'minlaydi	Amaliy qo'llash qiyin
Agentlik nazariyasi modeli	Aksiyadorlar va menejerlar manfaatlarini uyg'unligi	Korporativ boshqaruvni mustahkamlaydi	Axborot nomutanosibliigi muammosi mavjud
Zamonaviy portfel modeli	Risk va daromad uyg'unligini optimallashtirish	Diversifikatsiya imkonini beradi	Moliyaviy vositalar rivojini talab qiladi

Ushbu jadvaldan ko'rinib turibdiki, moliyaviy boshqaruv modellari turlicha yondashuvlarga asoslanadi va ularning har biri o'ziga xos afzallik hamda cheklovlarga ega. Masalan, klassik model oddiy va tushunarli bo'lsa-da, risklarni inobatga olmaydi, bu esa zamonaviy aksiyadorlik jamiyatlari uchun yetarli emas. Agentlik nazariyasi va zamonaviy portfel modeli esa korporativ boshqaruvda manfaatlar uyg'unligi hamda diversifikatsiya mexanizmlarini hisobga oladi. Shu bois, O'zbekiston sharoitida ushbu modellarning kombinatsiyasidan foydalanish samarali natija berishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining.2022 yil 28-fevral PF-60-son "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" Farmoni, <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>

2. Brealey R. A., Myers S. C., Allen F. Principles of Corporate Finance. – 12th ed. – New York: McGraw-Hill, 2017. – 984 p.

¹ Brealey R. A., Myers S. C., Allen F. Principles of Corporate Finance. – 12th ed. – New York: McGraw-Hill, 2017. – 984 p. asosida muallif ishlanmasi